

Shoah herdenking 8 mei 2018

Door Mark Eyskens - Minister van Staat

Hier vandaag op deze ontroerende dag samen staan is meer dan een symbool.. Want het gaat om een herdenking die ook een boodschap en een waarschuwing inhoudt voor de toekomst.

In de geschiedenis van de mensheid was de afgelopen twintigste eeuw de meest bloedige en de meest smartelijke aller eeuwen. De shoah - het uitmoorden van 6 miljoen joden - was hiervan het meest gruwelijke bewijs, niet alleen omwille van het aantal slachtoffers en de systematiek van de genocide maar ook omwille van de gehanteerde motivering: het antisemitisme. De haat en de maat waren onder het Naziregime ongeëvenaard. Toch zijn Jodenhaat en jodenvervolgning eeuwen oud en hadden zij zowel een religieus, als een racistisch en sociaal karakter. Vanaf het einde van de 19e eeuw was het antisemitisme in de meeste Europese landen zeer verspreid, met name in Frankrijk, in Duitsland, in Oostenrijk en Polen. Het nationalisme, vaak een uiting van collectief egoïsme, in veel landen was van het begin af in Europa erg antisemitisch gekleurd. Maar wie dacht na de tweede wereldoorlog dat met de vernietiging van het nazisme ook een einde was gemaakt aan het antisemitisme, heeft zich vergist. En dit is uitermate verontrustend want het betekent dat men niets heeft geleerd uit de verschrikkingen van het verleden. De enige les die de mensen uit de geschiedenis leren is dat de mensen uit de geschiedenis geen lessen leren. Deze zeer sceptische conclusie werd reeds verwoord door de filosoof Georg Friedrich Hegel

Dames en heren, meer dan 70 jaren na het einde van de tweede wereldoorlog hebben wij in ons land het grote voorrecht te mogen leven in een democratische samenleving die grote vrijheden koppelt aan hoge welvaart. Het is niet zoveel landen gegund in de wereld. Maar wij moeten beseffen dat de democratie een tere plant is, die ook in zeer beschaafde landen gemakkelijk kan worden misvormd en uitgeroeid. De opkomst van fascisme en nazisme is hiervan het gruwelijke voorbeeld, des te meer omdat in het Duitsland van voor de oorlog Hitler aan het bewind is gekomen ingevolge grotelijks democratische verkiezingen. Democratieën kunnen zich ook gruwelijk vergissen. De democratie moet dagelijks worden verdedigd. Ze kan maar gedijen en zich handhaven als ook voldoende tolerantie behoort tot de kern van het burger-zijn. De democratie is onderhevig aan wat de fysici de wet van de entropie noemen, dit is de wet van het verval en van de ontbinding. De democratie moet derhalve worden behartigd op alle fronten en in alle maatschappelijke geledingen. Wij moeten allemaal onze beschavingsverantwoordelijkheid opnemen. Enkel in de verdediging van de rechtvaardigheid is extremisme geen ondeugd. Enkel in de bevordering van de verdraagzaamheid is gematigdheid geen deugd.

We leven in een maatschappij van paradoxen. De zogenoemde kennismaatschappij produceert ook veel onwetendheid. En de overinformatie via de media leidt tot desinformatie. De burgers worden bestookt door allerlei tegenstrijdige meningen, zodat ze het onderscheid niet meer vermogen te maken tussen het essentiële en het bijkomstige. Vooral de kennis van het verleden komt in de verdrukking, ook al omdat het vak geschiedenis in ons onderwijs wel eens stiefmoederlijk wordt behandeld. Er dreigt een geheugenloze generatie te ontstaan. De gebeurtenissen van de Tweede Wereldoorlog zijn voor heel wat jonge mensen zo ver verwijderd als de Gallische oorlog van een zekere Julius Caesar. Daarbij komt dat ziekelijke onverdraagzaamheid sommige jeugdgroepen ertoe brengt te dwepen met nazi-emblemen. In sommige landen is Mein Kampf opnieuw een bestseller. Negationisme en revisionisme grijpen opnieuw om zich heen en verspreiden hun gif. Joden kunnen in een aantal landen of steden niet onbedreigd een normaal leven leiden en geregeld worden allerlei antisemitische

incidenten gesignaleerd. Ook in ons land waar de schandelijke aanslag op het Joods museum te Brussel nog steeds vers in het geheugen ligt. Helaas moeten we constateren dat moslimfundamentalisten, die niet representatief zijn voor de grote meerderheid van de islamgelovigen, niet aarzelen anti-joodse slogans te gebruiken die thuis hoorden in het scheldproza van het Hitlerisme. De vrije meningsuiting is een belangrijk door de grondwet gewaarborgd recht. Dit geldt trouwens ook voor de godsdienstvrijheid die moet worden geëerbiedigd binnen het raam van algemeen aanvaarde normen en bekrachtigd door bijvoorbeeld de universele verklaring van de rechten van de mens. Onze samenleving wordt steeds meer multicultureel. Dit is een onomkeerbaar feit. Zolang echter multiculturaliteit niet wordt omgezet in interculturaliteit kan dit leiden tot conflicten en gettovorming. Het tegenovergestelde is vereist in een mede menselijke samenleving. Interculturele initiatieven zijn dan ook van prioritair belang. En meer in concreto kan een goed georganiseerde interreligieuze dialoog, eventueel uitgebreid tot een interlevensbeschouwelijke samenspraak enorm constructief zijn.

Helaas beleven wij vaak het tegenovergestelde. Het aanzetten tot geweld en racisme is in strijd met onze wetgeving en druist in tegen het behoud van onze rechtsstaat. De strijd tegen xenofobie en antisemitisme moet veel krachtiger worden gevoerd. Dit moet geschieden door het geven van objectieve informatie en door duidelijk te maken aan de jeugd tot welke extreme vormen van onmenselijkheid dit soort discriminaties kan leiden. In plaats van schoolreizen te organiseren naar leuke badplaatsen, waar op zich niets tegen is, zou het veel meer ethisch en maatschappelijk vormend zijn de jeugd een of ander concentratiekamp te laten bezoeken. Vergezeld van de nodige duiding drukt dergelijke visuele en bijna lijfelijke confrontatie van wat mensenhaat mensen aan kan doen, een onuitwisbaar stempel in het gemoed van de jonge mensen.

Onmenselijkheid is geen natuurramp waartegen weinig of niets is te ondernemen. Onmenselijkheid is mensenwerk en kan enkel door mensen worden gekeerd.

Wie Auschwitz heeft bezocht heeft een glimp opgevangen van het absolute kwaad, al neem ik aan dat het onmogelijk is de afgrondelijkheid van het zich daar voltrokken menselijke lijden voor te stellen. Met de shoah heeft het antisemitisme zijn meest verregaande toepassing gekend, die verder gaat dan alleen maar het plegen van misdaden tegen de menselijkheid door beroepsverbod, discriminatie, willekeurige aanhoudingen, executies zonder vorm van proces, folteringen, enzovoort. In wezen gaat de holocaust, het joodse volk aangedaan, over veel meer en veel erger dan misdadigheid tegen de menselijkheid. De shoah is immers een misdaad tegen de mensheid, tegen de mensheid in eigenlijke zin, namelijk tegen de status van het 'menszijn' of tegen het wezen zelf van het menselijk geslacht. Volkenmoord is een aanval op de menselijke verscheidenheid als zodanig en dus op een wezenskenmerk van het mens-zijn. Mensen uitroeien omdat zij op hun manier mens zijn is een aanval op het idee van de mensheid zelf. Komt daarbij dat de onnoemelijkheid van de nazi-misdaden tegen de mensheid als het ware psychologisch werd vergemakkelijkt door de uit te roeien volksgroepen als untermenschen voor te stellen.

Zelf had ik de gelegenheid in mijn leven de smartelijke monumenten en gedenkplaatsen te bezoeken, die tot op vandaag targisch en piëteitsvol herinneren aan de meeste barabaarse misdaad aller tijden: de shoah. Auschwitz, het getto te Warschau, Yad Vachem te Jeruzalem, en dichterbij huis Breendonk, en de Dossinkazerne te Mechelen. Het zijn evenveel littekens op de huid van de geschiedenis en van de menselijke beschaving, waarbij we ons beangstigende vragen moeten blijven stellen: "hoe was deze afgrondelijke misdaad mogelijk?" Niet enkel joden waren het slachtoffer van de nazi-razernij, maar alle joden werden

slachtoffer. Welke duivelse mechanismen maken dat een zeer beschaafd volk, dat Goethe en Beethoven had voortgebracht ook de moordenaars heeft voortgebracht die miljoenen mensen hebben uitgeroeid.

Vooraf mijn bezoek aan Auschwitz heeft mij ontredderd en ontdaan. Het was een druilerige dag die mijn ervaring nog pijnlijker en haast ondraaglijk maakte. De ontzetting van wat ik ervaarde heb ik therapeutisch van mij af moeten schrijven.

In Auschwitz werd de eindoplossing werkelijkheid.

'Die endlösung' heet dat in beulentaal.

Het treinspoor liep er eindeloos dood.

Een spoor van bloed en smart en staal,

tot ver voorbij de ergste vormen

van de onmenselijkheid.

"Maar arbeid, hij maakt vrij",

Stond er cynisch op de poort

Want arbeid, hij maakt blij

en wie niet glimlacht, wacht de dood

Het spoor te Auschwitz liep wanhopig vast,

waar mensen werden uitgeloot

en dan versneld vergast.

Vandaag toont het spoor reeds roest;

van een beginnende vergetelheid

ofschoon het verleden onomkeerbaar is

en onuitwisbaar de misdadigheid

waar ooit de schouwen rookten

en mensenlijken brandstof werden

en mensen mensen stookten;

Gevangenen zongen ingehouden in het duister

het Kol Nidrei met joodse luister.

Waar bleef de redding, de verlossing?

Van hen die smeekten, baden, ongehoord

en nimmer nooit werden verhoord.

O! land van Goethe, Rilke en van Bach.

Geen traan, zelfs eeuwig, die vermag

de schuld en schande uit te wissen

van wat in Nacht und Nebel daar werd aangericht.

M.E.